

BOLALARNI HAR TOMONLAMA TARBİYALASHDA BOLALAR BADIY ADABIYOTINING AHAMIYATI.

Sodiqova Muattar

Andijon davlat Pedagogika instituti

2-bosqich magistranti.

Anotatsiya: *Ushbu moqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda bolalar adabiyotining ahamiyati haqida soʻz boradi. Bolalar adabiyoti orqali axloqiy tarbiya berish, unday foydalanishning samarali yoʻllari yoritib berilgan.*

Kalit soʻzlar: *yosh avlod, maʼnaviyat, tarbiya, axloqiy tarbiya, ertak, psixologiya, ertakterapiya, metod.*

Badiiy adabiyot bolalarni aqlan, axloqan va estetik tarbiyalashning qudratli, taʼsirchan quroli sifatida xizmat qiladi, u bola nutqini rivojlantirish va boyitishga ulkan taʼsir koʻrsatadi.

Sheʼriy obrazlarda badiiy adabiyot jamiyat va tabiat hayotini, insoniy his-tuygʻular va oʻzaro munosabatlar olamini ochib beradi hamda tushuntiradi. Bu namunalar oʻz taʼsir kuchiga koʻra turlicha boʻladi: hikoyalarda bolalar soʻzlarning loʻndaligi va aniqligini bilib oladilar; sheʼrlarda oʻzbekcha nutqning musiqiylikini, ohangdorligini ilgʻaydilar; xalq ertaklari ular oldida tilning aniqligi va ifodaliligini namoyon qiladi, ona tilidagi nutqning yumor, jonli va obrazli taqqoslashlar, ifodalarga qanchalik boyligini koʻrsatadi.

Bolalar badiiy asarlar qahramonlariga qaygʻurishni oʻrganganlaridan soʻng ular yaqinlari va atrofdagi odamlar kayfiyatini payqay boshlaydilar. Ularda insonparvarlik his-tuygʻulari - bironing dardiga sherik boʻlish, yaxshilik qilish, adolatsizlikka nisbatan qarshilik koʻrsatish qobiliyati uygʻona boshlaydi. Bu prinsipiiallik, halollik, haqiqiy fuqarolik hislari tarbiyalanadigan poydevordir. His-tuygʻular bilimdan oldin keladi; kimki haqiqatni his qilmagan boʻlsa, u buni tushunmagan va tanimagandir.

Xalq - bolalarning betakror oʻqituvchisidir. Xalq asarlaridan boshqa hech qaysi asarlarda qiyin talaffuz qilinadigan tovushlarning bunday qoyilmaqom qilib joylashtirilishini, jarangiga koʻra bir-biridan zoʻrgʻa farq qiladigan soʻzlarning hayron qolarli darajada yonma-yon terilishini uchratish qiyin. Beozor hazillar, nozik yumor, sanoq sheʼrlar — pedagogik taʼsir koʻrsatishning samarali vositasi, dangasalik, qoʻrqoqlik, oʻjarlik, injiqlik, faqat oʻzini oʻylash (egoizm)kabi xislatlarga qarshi yaxshigina «malhamdir».⁴⁵

Ertaklar olamiga sayohat bolalar tasavvurini, ularning xayolot olamini, fantaziyasini rivojlantiradi. Eng yaxshi adabiy namunalar asosida insonparvarlik ruhida

⁴⁵ Nutq oʻstirish.(Bolalar bogʻchalari uchun sheʼr va topishmoqlar toʻplami). Toshkent. 1992 –yil, 4-bet.

tarbiyalangan bolalar o‘z hikoyalarida va ertaklarida mazlumlar va zaiflarni himoya qilish, yomonlarni jazolash orqali o‘zlarining adolatparvarligini namoyon qiladilar,

Va albatta bolalar estetik, ayniqsa axloqiy tasavvurlarni kattalarning (ota-onalar, pedagoglar) o‘qib chiqilgan asarlar bo‘yicha nasihatnamo mulohazalaridan, tayyorlangan savollarga javob berishdan emas, balki aynan badiiy asarlardan olishlari lozim. O‘qib chiqilgan asar bo‘yicha haddan tashqari ko‘p nasihat qilish katta, ko‘pincha esa tuzatib bo‘lmas ziyon etkazadi: mayda-chuyda savollar bilan «sochib tashlangan» asar bolalar ko‘z o‘ngida o‘zining barcha jozibadorligini yo‘qotadi, oqibatda unga nisbatan bolalarning ham qiziqishi yo‘qoladi, SHuning uchun badiiy matning tarbiya imkoniyatlariga to‘liq tayanish zarur.

K.D.Ushinskiy shunday yozadi; «Bola ona tilini o‘rganar ekan, u faqat shartli tovushlarnigina o‘rganmaydi. Balki ona tilining ona ko‘krigidan ma’naviy hayot va kuchni ham emadi. U bolaga tabiatni shunday tushuntiradiki, boshqa hech bir tabiatshunos bunga qodir emas, u atrofdagi odamlar xarakteri, u yashayotgan jamiyat, uning tarixi va intilishlarini shunday tanishtiradiki, boshqa hech qanday tarixchi bunga qodir emas; U bolani xalq udumlari, xalq she‘riyatiga shunday olib kiradiki, boshqa hech bir estetik bunga qodir emas, nihoyat u bolaga shunday mantiqiy tushunchalar va falsafiy qarashlarni beradiki, adbatta, boshqa biron-bir faylasuf bunga qodir emas»¹. Buyuk pedagogning ushbu so‘zlarida nafaqat ona tilini o‘zlashtirish natijalari, balki uni o‘rganish metodi: «nafaqat ko‘p narsani o‘rgatadigan, balki hayron qolarli darajada oson, qandaydir etishib bo‘lmaydigan metod asosida o‘qitadigan»⁴⁶ o‘qituvchi tiliga ishonch ko‘rsatib berilgan.

SHunday qilib, ona tilidagi muayyan badiiy asarni egallashda bolalarga yordam berar ekan, pedagog har tomonlama tarbiyalash vazifasini ham bajaradi.

Makgabgacha davrdagi har bir yosh bosqichi o‘zining nutqiy rivojlantirish vazifalarini qo‘yadi. YOshi o‘sib borishi bilan adabiy asarlarni qabul qilish darajasi ham ortib borishi tufayli ular asta-sekin murakkablashtirilib boriladi. Bolalarda she‘r tinglay olish qobiliyati rivojlanadi. SHundan kelib chiqqan holda kattalar bolalarning yosh imkoniyatlarini bilishlari zarur.

Bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ularni har bir yosh bosqichida bolalar badiiy adabiyoti bilan tanishtirib borish masalalarini ko‘rib chiqamiz.

⁴⁶ Nutq o‘stirish.(Bolalar bog‘chalari uchun she‘r va topishmoqlar to‘plami). Toshkent. 1992 –yil, 4-bet.